

3440

ՍԿՍՆԱԿ ԸՆԹԵՐՑՈՂԻ
Գ Ր Ա Դ Ա Ր Ա Ն

ԱԶԱՏ ՎՇՏՈՒՆԻ

Դ Ա Մ Դ Ո Յ

891.99

Կ-75

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԱԶՈՒԹՅՈՒՆ
ՅԵՐԵՎԱՆ

12 MAR 2011

ՍԿՍՆԱԿ ԸՆԹԵՐՑՈՂԻ ԳՐԱԳԱՐԱՆ

891.99

ԱԶԱՏ ՎՇՏՈՒՆԻ

Կ-75

ՌԱՄ ՌՈՅ

1009
39687

4017

3440

Հ Ս Խ Հ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ

ՅԵՐԵՎԱՆ 1936

ԱԶԱՏ ՎՇՏՈՒՆԻ

Ազատ Վշտունին ծնվել է 1894 թ. Վանում, միջնակարգ կրթութունն ավարտել է Վանում, հետագայում սովորել է Փարիզի Սորբոնի համալսարանում իբրև ազատ ունկնդիր:

Գրելն սկսել է 1915 թվին: Աշխատակցել է Թիֆլիսում հրատարակվող «Պայքար» բոլշևիկյան թերթին: Առաջին գիրքը հրատարակել է 1917 թվին:

Սորհրդացանցումից հետո ընկ. Ազատ Վշտունին Յերևանում մի քանի գրողների հետ միասին, հիմնադրում է Հայաստանի Պրոլետ. Գրողների Ասոցիացիան և հրատարակում է «Մուրճ» ամսագիրը, վորի շուրջն են համախմբվում մի շարք լեռնատասարդ պրոլետարական գրողներ:

Ազատ Վշտունին ճանաչված և իբրև Արևելքի ճշգրիտ ժողովուրդների տաղանդավոր յերգիչ, նրա պոեմներում ու բանաստեղծութուններում իրենց արտացոլումն են գտել Իրանի, Չինաստանի, Հնդկաստանի աշխատավորների պայքարն ընդդեմ իմպերիալիզմի:

Ազատ Վշտունն ու գրվածքների հիմնական մասն ամփոփված են նրա «Յերկեր» ժողովածուի մեջ, վորը լույս տեսավ 1935 թվականին:

1

Հուլիսի հազարը քեզ տամ, լեռներին հղորը քեզ տամ,
Գորշ կյանքին լեռնկը քոնն եր, վառ կյանքին եսորը քեզ տամ.
Յերկիր իմ, հարազատ դու, Չինմաչին, իմ հարազատ դու,
Գիշերվա խավարը քոնն եր, արևել կեսորը քեզ տամ:

Իմ յերգը հուլիսիդ մեջն է, շրջում է խուռն շարքերումը,
Իմ յերգը պայքարիդ մեջն է, հնչում է կուռ դարկերումը,
Յերկիր իմ, իմ գովական դու, արեծին իմ գովական դու,
Վորքան դեռ հուր հրեհներ կան հոգումը, խոր ծալքերումը:

3

Վորքան դեռ զընդուն չերգեր կան, վոր բարձր ու հըն-
 չուն չերգես դու,
 Վորքան ցավ ու վերքեր կան, վոր վաղը հպարտ
 հերքես դու,
 Յերկիր իմ, արնահեղեղ դու, շահող, արնահեղեղ դու,
 Վորքան դեռ ձիգ փողոցներ կան, վոր ալ ու արնով
 ներկես դու:

Գալարվում եր չերեկ սիրաբա ծանր ու խոր քո հառա-
 ջիցը,
 Իսկ այսօր վառ յես հարբել եմ հաղթ ու գոռ քո
 շառաջիցը,
 Կուլի դու, չարքաշ կուլի դու, չարթնած
 կուլի դու,
 Յես քաջվում եմ միլիոնի հետ շարքերիդ միշտ առա-
 ջիցը:

2

Շանհայի փողոց:
 Ամառ:
 Կեսոր:

Գործադուլ:
 Ցույց ե:
 Ցնցում:

Հնձում ե գնդացիին հսոր
 Բանվորին,
 Գյուղացուն
 Հնձում:

Զարթնել ե կուլին չարքաշ
 Քնիցը
 Գերող
 Ու խոր:
 Չինամչինը
 Հուր ե հիմի:
 Որերը —
 Պալքար,
 Ժխոր:

Զինը
 Չնչին չի հիմի,
 Փշվող ու նուրբ
 Չինի չի:
 Չինը
 Հինը չի հիմի,
 Քնարեր ու մեղկ
 Գինի չի:

Շանհայի փողոցումն հսոր
 Հորդում ե կյանքը բոցված:
 Մռնչում ե առյուծը հզոր,
 Մերտը խոր ու խոր խոցված:

Շարժվում են շարքերը փողոցով:
 Ծով ե փողոցը յերթով:
 Փակել են դռններն ախուր:
 Փողոցը թնդում ե յերգով:

—Յեկեք,
Ում կյանքը տանջանքով լի չէ,
Ով վոր բանվոր-կուլի չէ,
Մեքենավար,
Նավաստի,
Դարբին,
Հնձող,
Առաջ,
Առաջ,
Առաջ:

3

Բանկերը
Լոնդոնի,
Տոկիոյի
Եսոր գնդակով են խոսում:
Շանհայի փողոցումն եսոր
Չիների արջունն է հոսում:

Կանգնած հնդիկ զինվորներ հիսունմեկ—
Դեմ առ դեմ շարքերի անանց.
Գնդակի յեն բռնում անխնա
Ծերերին,
Փոքրերին,
Կանանց:

Մի ջահել սպա սպիտակ—
Յեկած Լոնդոնից հեռավոր,
Տալիս է հրաման կտրուկ—
Անդադար
Կրակ,
Կրակ:

6

Կանգնած հնդիկ զինվորներ հիսունմեկ—
Դեմ առ դեմ շարքերի անանց.
Գնդակի յեն բռնում անխնա
Ծերերին,
Փոքրերին,
Կանանց:

4

Մեկը հիսունմեկ զինվորից,
Ռամ Ռոյը—հնդիկ զինվոր,
Հրացանը ձեռքին բռնած,
Կանգնել է մտածկոտ ու լուռ:
Յեվ հենց այդ դաժան ժամին,
Թռչում է Շանհայից հեռու
Խոհուն միտքը Ռամ Ռոյի,
Ռամ Ռոյի հոգին լեռուն:

Հե հեյ, հեռավոր Հինդու,
Բիխուրի գավառում փոքրիկ,
Հայրենի գյուղն է լերեւում,
Գյուղը—աշխատող ու սոված:
Յեվ անա գյուղի վերեւում,
Գանդեսի ափին կպած
Յեղեգնյա խրճիթը Ռամ Ռոյի,
Տկլոր ֆաքիրի նման
Իր բախտին կամ մահվան սպասող:

Ռամ Ռոյը տեսնում է կարծես,
Կարծես տեսնում է
Ահա —

7

Ձոր խորի վրա պառկած
Իր կիներ հյուծված և հիվանդ:
Յերկու մանչուկներ մատղաշ
Նստել են հեքոտ մոր կողքին
Յեւ ինչպէս,
Ինչպէս ուղեն մալրիկից
Մի պատառ չոր հաց:

Ամեն առավոտ-իրիկուն,
Կարոտով,
Կսկիծով մանկական
Հիշում են իրենց հորը—Ռամ Ռոլին,
Հիշում են կարոտով ու լալիս:
Յեւ հարց են տալիս մորմոքով
Մահամերձ և անճար մալրիկին.
Մայր,
Ո՞ւր ե,
Ո՞ւր ե մեր հայրը,
Եւ ինչի՞,
Ինչի՞ տուն չի գալիս:

Ե՛լս,
Ռամ Ռոլը ինչպէս չհիշի,
Թե քանի միտեր ու սիր
Հինդը շինել են մի խսիր
Ու նստած քեֆ են քաշում:
Յեսիր ե Հինդը հիմի,
Շղթայված,
Իր կյանքն ե մաշում:

Ե՛լս,
Ռամ Ռոլը միթե չգիտի,
Թե քանի միա ու ռաշա
Խեղդում են խալիսին անճար:
Միտերը,
Միան
Ու ռաշան
Քամում են քրտինքը խեղճի:
Գողանում, տանում են անճայն
Խալիսի շապիկը վերջին:

Ե՛լս,
Ռամ Ռոլը ինչպէս չհիշի,
Թե քանի քանի անգամ
Դրել են գնդացիը մահաբեր
Չարքաշ հին Հինդի սրտին:
Յեւ քանի բանվոր-գյուղացի
Ընկել են գնդակիցը խոցող.
Ու դեռ քանիսը կընկնեն,
Սրտերը վրեժի բոցով:

Ռամ Ռոլ,
Հեյ հնդիկ վինվոր,
Տերդ անաշխատ ու դաժան
Յերկրումդ հարադատ քեզ գերեց:
Քեզ Շանհայ բերեց,
Ինչի՞.—
Վոր յերբ Չինի կանչը հնչի,

Յերբ թնդա սիրտը Ձինի,
Ձինի քեզ,
Դահլճ շինի:
Յեմ հրաման տա,
Առաջ,
Կրակ:

Ռամ Ռոյ,
Հեյ հնդիկ զինվոր,
Միթե կրակեա դու պիտի,
Կրակեա չարքաշ չիների վրա:

5

Թռչում են զնդակները կարկուտ
Դեպի շարքերը չիների:

Ձինմաչինը լերքեք չի ների
Սպանդն ալդ դաժան և անդուծ:

Ձինմաչինը լերքեք չի ների
Դահլին դավադիր ու դաժան,
Վոր ըմբոստ ու կուռ չիների
Արշունը թափեց փողոցում:

Գնդակները նորից են թռչում:
Անվրեպ:
Ուղիղ:
Համազարկ:

Անդեն—շարքերը չիների:
Բայց լքում չկա:
Ձի լինի:

10

Թող տեղա կրակ մահատու:
Թող հնձի հաղարը հիմի:
Բայց կդան նորերը հատու,
Վերջին պայքարը կլինի:

Գնդակները թռչում են կրկին:
Գնդացիքը հուր և ցանում:
Հիսուն զինվորները հնդիկ
Մարդկանցիցը հունձք են անում:

Ահա ուսանող մի ջահել
Փռվել և փռչումը գետին:
Յեմ քերում և հող արնաներկ,
Հետև և շնչով իր հետին:

Ընկավ մի կուլի վերք առած.
Գլխիցն ալ արցուն և հոսում:
Հայացքը հեռուները հառած,
Ինչ վոր զառանցում է, խոսում:

Ահա արնաքամ զիակներ—
Մալթերի վրա դիմացի:
Մահվան խոր քնով են քնել
Կուլիները չարքաշ չինացի:

Մի տասը տարեկան չին տղա—
Կիսամեղկ,
Բորիկ,

11

Նուշ աչքով,
Սզմած բռունցքները փոքրիկ,
Կանգնել ե բանվոր հոր կողքին:
Յեվ հանկարծ գնդակ մի մահու
Ծակեց խոր կուրծքը չին տղի,
Յեվ ընկավ նա կուրծքը բռնած,
Ճշալով նվաղ.
— Ասածախ,
Հայրիկի՞նք:

Գալարվեց սիրտը Ռամ Ռուչի:
Յեվ թվաց նրան վոր իրավ
Իր մանկիկն եր նա հարազատ—
Ընկավ վիրավոր ու մեռավ:

Գալարվեց սիրտը Ռամ Ռուչի:
Հիշեց հայրենիքն իր Հինդ—
Պինդ շղթաներով շղթայված:

Հիշեց մանկիկներն իր անտեր,
Վոր գուցե մեռել են քաղցից:
Յեվ կամ հենց գուցե այդ ժամին—
Նրանք ել ընկան արնաքամ...

Գալարվեց սիրտը Ռամ Ռուչի,
Աչքիցը կայծեր են հորդում:
Կարծես այն փոքրիկ չին տղան
Այնպե՞ս նման եր իր վորդուն:

Կարծես այն փոքրիկ չին տղան
Այնպե՞ս նման եր իր վորդուն:
Իր վորդու սրտիցն ե կարծես
Ալ-կարմիր արյունը հորդում:

Յեվ սրտումն ահա Ռամ Ռուչի
Ճշում ե սուր ձայն մի ծանոթ.
Կարծես իր մանկան ճիչն ե այն.
— Ասածախ,
Հայրիկի՞նք,
Ամսթ քեզ,
Ամսթ:

Ռամ Ռուչը ցավիցը ցնցվեց:
Ինչ վոր մի բիրտ ձեռք առնական
Պոկում ե իր սիրտը տեղից:
Ռամ Ռուչը ցավիցը ցնցվեց:
Յեվ հանկարծ թափով վճռական
Կանգնեց ուղղաձիգ,
Լուռ ե սեղ:
Յեվ կանչեց խրոխտ,
Բարձրականչ.

— Հեյ,
Հնդիկ զինվորներ,
Ինձ լսեք:

Հեյ,
Հնդիկ զինվորներ,
Ինձ լսեք:

Լսեք,
Յեղրայրներ իմ անգետ,
Կանգ առեք,
Կանգ առեք,
Կանգ առեք:

Կանգ առեք,
Ել մի կրակեք ձեր լեղրայրների վրա.
Ձեր վորդիների,
Քույրերի
Ու ձեր հայրերի վրա:
Լսեք,
Յեղրայրներ իմ անգետ,
Կանգ առեք,
Ել մի կրակեք:

Ահա կանգնել եմ յես անվախ,
Կրծքաբաց կանգնել եմ ձեր առաջ.
Ու յես կմեռնեմ անհառաջ,
Թե վոր զնդակները ձեր թեփ
Խրվեն կրծքումս անվրեպ:
Կրակողը չեմ յես լերեք
Չարքաշ չիների վրա:

Վրեժիցը մեր մահաբեր
Դողա թող սպան մեր դաժան:
Թող մեր գնդակները խոցող
Սուլեն ու թռչեն և խոցեն
Կրծքերը մեր բիրտ տերերի:

Իսկ յես կրակողը չեմ յերեք
Չարքաշ չիների վրա:

Շփոթ ե տիրել շարքերին:
Հիսուն զինվորները հնդիկ
Կանգնել են անշարժ ու մռայլ:

Յեվ հնչեց հրամանն սպայի.
Գնդակել նրան.
Կրակ:

Հիսուն զինվորները հնդիկ
Կանգնել են անշարժ ու մռայլ:

Հրամանը նորից ու նորից.
— Լսում եք,
Պատրաստ,
Կրակ:

Հիսուն զինվորները հնդիկ
Կանգնել են անշարժ ու մռայլ:

Դողում ե խուլ ձայնն սպայի.
— Հեյ դուք զինվորներ հնդկացի,
Հիշեցեք,
Հինդում հեռավոր
Ձեռքումս պատանդ եք թողել
Ձեր հայրերը ծեր ու վորդիք:
Լսում եք,
Կրկնում եմ,
Կրակ:

Պարզվեցին հրացանները հիսուն
Դեպի կռու կռւրձքը Ռամ Ռոյի:
Հրամանը համառ վորոտաց:
Յեւ հրացաններէցը հիսուն
Սուլեց զիւ միայն հինգ զնդակ:

Որորվեց Ռամ Ռոյը գունատ:
Մահամերձ փովեց չոր գետնին:
Դեմքին դողում է դառն ժպիտ:
Հայացքը ներող ու մարող—
Դեպի զինվորները հնդիկ:

Իջան հրացանները հիսուն:
Հիսուն զինվորները հնդիկ
Կանգնել են անշարժ ու մռայլ:

Յեւ ընկաւ Ռամ Ռոյը գունատ:
Մահամերձ փովել է գետին:
Դեմքին դեռ դողում է ժպիտ:

Ձեռքը պինդ սղմած խոր վերքին,
Սողում է առաջ ու առաջ
Դեպի շարքերը չիների:
Սողում է,
Հեռւմ
Ու նորից:

Դողում է,
Հեռւմ
Ու նորից:

Մոտիկ շարքերին չիների,
Փողոցի փողումը փոված,
Խամբել է փոքրիկ չին աղան,
Ինչպես մի ծաղիկ արորված,
Յեւ վերջը սառել է դեմքին:

Ռամ Ռոյը ժպտով դառնազին,
Սողում է առաջ ու առաջ,
Դեպի չին աղան արնաքամ:
Սողում է,
Հեռւմ
Ու նորից:
Դողում է,
Հեռւմ
Ու նորից:

Մեղմ շշուկ:
Թախիծ:
Լռություն:

Հիսուն զինվորները հնդիկ
Կանգնել են ախուր ու մռայլ:

Յեւ ահա Ռամ Ռոյը հնդիկ
Կարոտով գրկեց չին աղին,

Ինչպես իր վորդուն հարազատ:
Կարծես շնչում ե կամաց.
— Յես ե դու ընկանք կռվումն այս,
Վոր Ձինը լինի միշտ ազատ:

Հուլիների մերիկ:
Հորդ հորձանք:
Կարծրացան շարքերը կրկին:
Վրեժի կանչեր ու գրգիռ:

Ավելի հզոր ե հիմի
Թափը թնդացող շարքերի:
Բոլոր սրտեր ձուլված են ի մի:
Լսում եք ձայնը դարկերի:

Ավելի խրոխտ ե հնչում
Մարտական կանչը չինների.
— Ձինմաչինը չերբեք չի ների
Դահճին հավաղիլ ու դաժան,
Վոր ազատատենչ չինների
Արյունը թափեց փողոցում:

Ավելի դաժան ե հնչում
Հիմի ուղմերդը չինների.
— Յեկեք
Ում կյանքը տանջանքով լի յե,
Ով վոր բանվոր-կուլի յե,
Մեքենավար,
Նավաստի,
Դարբին,

Հնձող,
Առանջ,
Առանջ,
Առանջ:

Ինչպես հայր-վորդի հարազատ —
Ռամ Ռոլը, գինվորը հնդիկ
Ու տաս տարեկան չին տղան
Դրկել են իրար անբաժան:

1925

Հունիս

Մոսկվա

Պատ. ըմբ. Ս ի ր ա ս
Տեխ. խմբ. Տ. Խ ա չ վ ա ն յ ա ն
Սրբագրիչ Հ. Դ ո լ ու խ ա ն յ ա ն

Գլավիտի լիազոր Կ—1091, Պատվեր 527,
Հրատար. 3689, Տիրած 3000
Պետհրատի տպարան
Յերևան, II Գնունի, 4

Հանձնված է արտադրության 1936 թ. ապրիլի 7-ին
Ստորագրված է տպելու 13-ին ապրիլի 1936 թ.

ԳԻՆԸ 30 ԿՈՊ.

АЗАТ ВШТУНИ
РАМ РОЙ
ГИЗ ССР Армени, Эривань

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0367002

ԳԻՆԸ 30 ԿՈՊ.

57711

